
Ember az embertelenségben – A Janus-arcú magyar büntetés-végrehajtás

Nagy Botond*

A magyar büntetés-végrehajtás szabályozása az elmúlt években átfogóan megváltozott, reagálva az állapotokat ért nemzetközi kritikákra is. Az evolutív-deszkriptív és absztraháló módszerekre épülő tanulmány bemutatja a novelláris modifikáció előtti börtönvalóságot, a módosítások mögött rejlő, a kódex emberképét formáló új jogalkotói attitűdöket, valamint utóbbi változások gyakorlati leképeződését. A nemzetközi ajánlások betartására felhívó kutatási eredmények azt mutatják, hogy a nagyívű jogszabály-módosítás önmagában nem volt elegendő a büntetés-végrehajtás problémáinak orvoslására.

Kulcsszavak: emberkép; börtönvalóság; Kínzás Elleni Bizottság; jogszabály-módosítás; kreditrendszer

Humans in inhumanity – The Janus-faced Hungarian penal execution

The regulation of the Hungarian penal execution has undergone comprehensive changes in recent years, partly in response to international criticism on the conditions. This study, based on evolutive-descriptive and abstracting methods, presents the reality of prisons prior to the modifications, the new legislative attitudes underlying the changes that shaped the Act's concept of figure, and, subsequently, the practical implementation of these changes. Research findings, calling for compliance with international recommendations, show that the extensive legislative modification alone was not sufficient to remedy the problems of the penal system.

Keywords: concept of figure; prison reality; Committee for the Prevention of Torture; legislative modification; credit system

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2026.1.145>

1. Bevezetés

Egy társadalom jogról való felfogását híuen tükrözi, hogy miként viszonyul a legkiszolgáltatottabb helyzetben lévők jogaihoz.¹ A sérülékeny csoportok jogainak védelme tudományos szempontból ekképpen kiemelt értéként tételeződik, hiszen általa a tágabb közösség általános jogi attitűdjeire lehet következtetni. A büntetés-végrehajtás, a büntetőhatalom legmarkánsabb érvényesülésének terepe,²

* PhD-hallgató, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

¹ Lásd hasonlóan: BELOVICS ERVIN: A büntetés-végrehajtási ügyészi törvényességi felügyeletének szerepéről, *Börtönügyi Szemle*, 27 (2008) 1., 13. o.

² KOÓSÉ MOHÁCSI BARBARA: A szabadságvesztés büntetés végrehajtási rendjének reformja, a kategória-

a jogalanyok vagyoni és személyi viszonyait érintve klasszikusan a legnagyobb fokú jogkorlátozással járó területek egyike a jogállamokban. E jogág kapcsán a hatékonyság és a törvényesség sokszor – de hangsúlyozandó, hogy nem mindig³ – egymásnak ellentmondó követelményei különös jelentőséggel bírnak, és ez úgyszintén igaz a közöttük lévő harmónia igényére is.⁴ A törvényesség a büntetés-végrehajtás dimenziójában többrétű. Jelenti egyrészt a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv.tv.) szűk értelemben vett szakjogi szabályainak való megfelelést. Pusztán e rendelkezéseket tekintve is látható azonban, hogy a legalitás szükségszerűen tovagyűrűzik magasabb rangú és minőségű szabályok felé is. A Bv.tv. preambuluma,⁵ valamint 9. § (1)–(2) bekezdései⁶ ugyanis közvetlenül, a szükségesség és az arányosság elveinek szem előtt tartásával kanalizálják az Alaptörvényben meghatározott alapvető jogokat a szakjogi térréumba. Az Alaptörvényben meghatározott alapvető jogok *terminus technikus* azonban az alkotmányos rendszerben nemcsak a Szabadság és Felelősség fejezetben foglalt jogokat jelenti,⁷ hanem az Alapvetések között rögzített E) és Q) cikkek mentén a nemzetközi jogi, illetve az európai uniós jogi normákban szabályozott jogokat is. A legalitás tehát e többlépcsős értelmezés mentén nemcsak a szakjogi, hanem a hazai és uniós, illetőleg tágabb értelemben vett nemzetközi jogi dokumentumokban foglalt emberi jogi rendelkezéseknek való megfelelést is magában foglalja. Ebből kifolyólag az elítéltek és egyéb jogcímen fogvatartottak (a továbbiakban együtt: fogvatartottak) – mint különösen korlátozott joghelyzetű, sérülékeny csoport – alapvető jogai kiemelt szerepet játszanak a jogrendszer működésében és a társadalmi együttélés dinamikájában egyaránt.

és kreditrendszer. *Alkotmánybíróági Szemle*, 15 (2024) 1., 16. o.

³ A szerző álláspontja szerint e gondolat különös értéket képvisel, ugyanis a hatékonyság és a törvényesség csak a punitív büntetőjogi szemlélet terepén állnak antagonisztikus ellentmondásban egymással. E körben a legalitás az effektivitásnak olyan kényszerű gátját jelenti, amelyet a lehető legszűkebbre indokolt szorítani a lenyűgöző erejű szigor minél nagyobb érvényesülése érdekében. Ezzel szemben ugyanakkor azon nézetek esetén, amelyek a büntetés-végrehajtás kapcsán a reintegrációra helyezik a hangsúlyt, a hatékonyság és a törvényesség értelemszerűen egymást támogató alapelvek.

⁴ VÓKÓ GYÖRGY: *Bűnelkövetők jogkorlátozása jogállamban*. Akadémiai nagydoktori mű, Budapest, 2011, 3. o.

⁵ „Az Országgyűlés az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogainak védelme, kiemelten az elítéltek és az egyéb jogcímen fogvatartottak emberi méltóságának a tiszteletben tartása érdekében, a kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmának és az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülése céljából [...] a következő törvényt alkotja”.

⁶ Bv.tv. „9. § (1) Az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott az Alaptörvényben meghatározott alapvető jogait, valamint egyéb jogait és kötelezettségeit – a törvényben, a bíróság ügydöntő határozatában, valamint a bíróság és az ügyészség egyéb határozatában meghatározott korlátozásokkal vagy tilalmakkal – a büntetés-végrehajtás rendjével összhangban gyakorolja, illetve teljesíti. (2) A jogkorlátozás során az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt kell alkalmazni.”

⁷ A téma kereteit túlfeszítő terminológiai és rendszertani klasszifikációra lásd bővebben: ZAKARIÁS KINGA: Az alapjogok fogalma, in: *Internetes Jogtudományi Enciklopédia, Alkotmányjog* rovat (szerk.: JAKAB ANDRÁS – KÖNCZÖL MIKLÓS – MENYHÁRD ÁTTILA – SÜLYOK GÁBOR; rovat szerk.: BODNÁR ESZTER – JAKAB ANDRÁS), 2025, 3–5. fejezet; valamint KADLÓT ERZSÉBET: Alaptörvényben biztosított jog, illetve alapjog sérelme. Összhangzattani gyakorlatok az alkotmányjogi panasz intézménye köréből, *Acta Universitatis Szegediensis : forum : acta juridica et politica*, 5 (2015) 2., II. fejezet.

A fenti bináris kód, a hatékonyság és a törvényesség két végpontja közötti folyamatos balanszírozást tükrözi a Bv.tv-t mint a büntetés-végrehajtás átfogó kódexét érintő állandó modifikáció. Jelen tanulmány írásakor a bő tizenegy (egy-egy elemeiben pedig tíz) éve hatályban lévő törvény a negyvenkilencedik időállapotában létezik.⁸ E módosítások közül értelemszerűen nem mindegyik jelentett nagyívű változtatást a kódex rendszerében. A büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódóan egyéb törvények módosításáról szóló 2023. évi XCVII. törvény (a továbbiakban: Módtv.) azonban több mint 140 ponton változtatott a Bv.tv. rendelkezéseiben, a büntetés-végrehajtás rendszerében az elmúlt 60 év legnagyobb normatív átalakításaként olykor magát a szabályozási koncepciót is új alapokra helyezve.⁹ Más szavakkal élve ez olyan szintű novelláris módosítás, amely bizonyos körben értelmezve akár – a későbbiekben kifejtettekkel összhangban – paradigmaváltásnak is tekinthető a modern magyar büntetés-végrehajtás szabályozásában. Erre tekintettel önálló, tudományos megközelítésű vizsgálatra érdemes jogalkotási produktumnak minősül.

Ismeretes azonban, hogy a normatív szabályozás és a valóság sajnos nincsenek mindig összhangban. A büntetés-végrehajtás realitásáról többféle megközelítés is átfogó kép nyújtására alkalmas. Megismerhető egyrészt az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás büntetés-végrehajtási, valamint a fogvatartottak személyiségi jogait sértő viszonyok reparációjaként megítélt sérelemdíjra vonatkozó magánjogi hazai bírói gyakorlatából. A magyar szakjogi judikatúrán túl a börtönvalóság kiolvasható továbbá az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) releváns ítéleteiből, valamint az Európa Tanács Kínzást Megelőzni Hivatott Bizottságának (eredeti nevén: *European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*; a továbbiakban: CPT) országjelentéseiből is. Annak ellenére azonban, hogy a szabályozás és a valóság közötti tenzió esetleges léte nem ismeretlen jelenség, mégsem tekinthető elfogadható helyzetnek – így vizsgálata, valamint rá tekintettel megoldási javaslatok felkínálása indokolt.

Jelen tanulmány tehát annak feltárására irányul, hogy magasabb absztrakciós fokon a Bv.tv-ben megjelenő fogvatartotti emberkép és a fogvatartottak által megélt mindennapi börtönvalóság között mutatkozik-e valamilyen feszültség, és ha igen, milyen jellegű, miből ered, és hat-e rá a Bv.tv-t érintő jogalkotás.

2. Módszertan

A tanulmány a kutatás témájából és a kutatási kérdésből egyaránt adódóan doktrinális metodikát követ és elsősorban leíró módszertant alkalmaz, absztraháló elemekkel kiegészülve. A deskriptív megközelítés dominánsan evolutív karakterű,

⁸ A vállalkozói adminisztratív terhek csökkentésére irányuló egyes törvények módosításáról szóló 2025. évi XCIII. törvény 30–31. §-ai azonban már az ötvenedik időállapotot is előkészítették, amely változások 2026. július 1-jén lépnek hatályba.

⁹ SOMOGYVÁRI MIHÁLY: Az elítéltek klasszifikációja, a kategória- és kreditrendszer működési elve, *Börtönügyi Szemle*, 43 (2024) 1, 36. o.

ugyanis a tanulmány fejlődési ívében törekszik szemlélni a börtönhelyzet változásait. Figyelemmel arra, hogy a dogmatika és a valóság közötti feszültség normatív oldalán az emberkép áll a fókuszban, a realitás terepén is a legmagasabb absztrakciós fokú forrás alkalmazása indokolt. Bár mind a büntetés-végrehajtási és a magánjogi hazai törvénykezésből, mind pedig a nemzetközi bírói gyakorlatból kiolvashatók általános tételek, azok sok esetben mégis inkább egyéni ügyek és körülmények összességeként jelentkeznek. Ezzel szemben a CPT országjelentései átfogó, az individuális motívumoktól leginkább elszakadó megközelítéssel prezentálják a magyar börtönhelyzetet, így a realitás forrásai közül ennek alkalmazása látszik indokoltnak.

A tanulmány ívét tekintve ennek megfelelően először a CPT Magyarországra vonatkozó 2023. május 16. és 26. közötti időszakos látogatásáról készült jelentését vizsgálja, feltárva a büntetés-végrehajtás adott időállapotról vonatkozó legkomolyabb diszfunkcióit. Ezt követően kerül sor a kronologikus linearitás elvére tekintettel a Bv.tv. 2024. március 1-jén a Módtv. nyomán beálló novelláris modifikációjának absztrakt elemzésére. Végezetül, ezek fényében taglalja a tanulmány a CPT 2025. március 25. és április 1. közötti *ad hoc* látogatásáról szóló jelentést, analizálva azt, hogy a Módtv. nyomán megváltozott szemlélet alkalmas volt-e a korábban feltárt hibák orvoslására.

3. A kutatás merituma

3.1. A CPT 2023-as országjelentése. A CPT 2023-as országlátogatásakor az őrizetben, számos büntetés-végrehajtási intézetben (a továbbiakban: bv. intézet), az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben (a továbbiakban: IMEI), valamint a nem önkéntes pszichiátriai elhelyezésben lévő személyek körülményeit vizsgálta. Figyelemmel arra, hogy a Bv.tv. modellszabályai a szabadságvesztés végrehajtására épülnek, így az országjelentésből is leginkább a bv. intézetben elhelyezett fogvatartottak körülményeinek elemzése indokolt – szükségszerű kitekintéssel az egyéb tényezőkre.

A CPT rögzítette, hogy a fogvatartottak száma folyamatos emelkedésben volt a vizsgálata idején, 19.586 fővel összesen 109.5%-os túlszűfolttsági rátát generálva, amely országos tendenciának volt tekintendő.¹⁰ Ez a tényező önmagában előrevetíti a fogvatartotti (alap)jogok sérelmét, mivel a túlszűfolttság kísérőjelenségei a modern, reintegráció-fókuszú¹¹ büntetés-végrehajtás immanens részét jelentő humánusot degradálják.¹²

A CPT a látogatása során a Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet (a továbbiakban: Székesfehérvári Bv. Intézet), a Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézet (a továbbiakban: Nyíregyházi Bv. Intézet),

¹⁰ Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 16 to 26 May 2023 [CPT/Inf (2024) 36], 23. o.

¹¹ KOÓS-NÉ MOHÁCSI: i.m. 16. o.

¹² JUHÁSZ ZSUZSANNA: (Túl)szűfolttság és börtönügy. *Acta Universitatis Szegediensis : forum : acta juridica et politica*, 8 (2018) 2., 165. o.

valamint a Tiszalöki Országos Büntetés-végrehajtási Intézet (a továbbiakban: Tiszalöki Bv. Intézet) körülményeit tárta fel. Megállapította, hogy a fogvatartottak és a személyi állomány tagjai között a Székesfehérvári és a Nyíregyházi Bv. Intézetben elenyésző volt a fizikai bántalmazásra hivatkozás, azonban az ilyen relációjú verbális abúzus említése mindkét intézetben jelen volt, elsősorban rasszista jelleggel. Ezzel szemben azonban a Tiszalöki Bv. Intézetben a fogvatartottak a személyi állomány tagjai részéről kifejtett fizikai bántalmazás számos formájára hivatkoztak, ideértve a pofozást, ütlegelést, gumibotozást és rugdosást, kiterjedve a fejre, mellkasra és a genitáliákra is. Az állítólagos bántalmazás során a fogvatartottak tipikusan kéz- és lábbilincsben voltak, így védekezésük erősen korlátozott volt. A fizikai erőszakot a fogvatartotti hivatkozások szerint sok esetben kísérte pszichológiai terror is, ideértve a rasszista és szexista megjegyzéseket, a megfélemlítést és a zaklatást is.¹³

Az abúzusokra jellemzően olyan helyiségekben – közösségi zuhanyzóban, orvosi kezelőben, stb. – került sor, ahol az eseményeket kamera nem rögzíthette. Ennek ellenére a fogvatartottak által – a CPT álláspontja szerint egymástól függetlenül is egybehangzóan – elmondottak alátámasztására alkalmasak lehetnek a rendelkezésre álló, a bántalmazás hatásait rögzítő kamerafelvételek, a tanúvallomások, valamint az egészségügyi dokumentációk. A fogvatartottak egyébiránt a CPT látogatásától függetlenül is több esetben panasszal éltek az abúzusokat illetően. Fontos kiemelni azonban, hogy erre állításuk szerint a következményektől való félelem vagy a hiábavalóság miatt nem mindig került sor, illetve hogy a CPT álláspontja szerint a panaszokat követő eljárások a hatékonyságot gyakran nélkülözték. Ennek ellenére a bántalmazásokról való tudomást maga a bv. intézet is megerősítette.¹⁴

Az erőszakos magatartások azonban nemcsak a személyi állomány és a fogvatartottak relációjában voltak gyakoriak a Tiszalöki Bv. Intézetben, hanem utóbbiak között is, gyakran a személyzet bátorításával vagy egyéb támogatásával. Ezekre nézve a CPT a jelentésében hangsúlyozta, hogy a személyi állomány feladata a fogvatartottak éber felügyelete és a közöttük kialakult konfliktusos helyzetek proaktív elhárítása. A CPT ajánlása szerint a személyzetet a feladatára, valamint az ezzel összefüggő felelősségére is rendszeresen és alaposan emlékeztetni szükséges.¹⁵

A CPT a feltárt sokoldalú bántalmazások megelőzésére és megakadályozására alkalmas intézkedések haladéktalan megtételére szólította fel Magyarországot, valamint a zero tolerancia meghirdetését javasolta, támogatva a vizsgálati eljárások hatékonyságának növelését is.¹⁶

A fogvatartás objektív körülményeit vizsgálva a CPT megállapította, hogy míg a Tiszalöki Bv. Intézet megfelelőnek bizonyult, a Székesfehérvári és a Nyíregyházi Bv. Intézetek régebbi épületei inadekvát állapotban voltak. A hétköznapi használatú berendezési és felszerelési tárgyak koszosak és elnyűttek voltak, továbbá hiányzott a megfelelő ventilláció a higiéniai helyiségekben. Előfordult vizesedés, penészedés,

¹³ CPT/Inf (2024) 36, 25–27. o.

¹⁴ Uo. 25, 27. o.

¹⁵ Uo. 30. o.

¹⁶ Uo. 28–29. o.

továbbá rovarfertőzések is, valamint a hűtés-fűtési viszonyok is kedvezőtlennek mutatkoztak. A szabadtéri helyiségek zordak voltak és nem feleltek meg az időjárási viszonyok nyújtotta kihívásoknak, valamint nem támogatták a fogvatartotti szabadidős aktivitást sem.¹⁷

A későbbiekben kifejtettek alapján különösen fontos tétel a CPT jelentésében, hogy a magyar bv. intézetekben általános probléma az oktatási és munkalehetőségek, valamint a zárkán kívüli szabadidős tevékenységek hiánya. A fogvatartottak többsége a nap 23 óráját a zárkájában tölti, munkavégzésre a korlátozott lehetőségek és az életkorral, illetve egészségi állapottal összefüggő problémák miatt képtelenek, napi egy órát legfeljebb sétálnak, legjobb esetben vallási szertartáson vesznek részt. A helyzet olyan kritikus szintet ért el, hogy a CPT a teljes magyar börtönrendszer alapjaiban történő megváltoztatását javasolta, amelynek eredményeként a fogvatartottak legalább napi nyolc órát különböző típusú értelmes tevékenységgel tölthetnek el.¹⁸

A CPT tehát a fogvatartotti lét számos aspektusa kapcsán komoly hiátusokat, illetve fogyatékoságokat tárt fel. Ezek önmagukban is súlyos sérelemként tételeződtek, összehatásukban azonban a teljes büntetés-végrehajtás hatékonyságának aláásására voltak alkalmasak. A problémák a CPT megállapításai szerint is a rendszer alapjaiban leledzettek, illetve csak nagyívű, átfogó módosítások mentén voltak orvosolhatók. A 2023-as jelentésből kiláglott tehát, hogy a magyar büntetés-végrehajtás holisztikus reformja elengedhetetlen egy adekvát, a fogvatartotti jogokat tiszteletben tartani és garantálni kész és képes rendszer kiépítése érdekében.

Érdekes kontrasztadalekot nyújt ehhez, hogy a fentiekkel szemben az Egyesült Nemzetek Szervezetének (a továbbiakban: ENSZ) a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezményéhez fűzött, 2002. december 18-án elfogadott fakultatív jegyzőkönyve által felállított nemzeti megelőző mechanizmus (a továbbiakban: NMM) keretében az Alapvető Jogok Biztosa a 2023-as évet érintően a Nyíregyházi Bv. Intézetre nézve milyen hiátusokat tárt fel az elhelyezés körében. A jelentés szerint korlátozott panasz érkezett a hűtés-fűtési viszonyokra, azonban a szellőztetés, a világítás és a természetes fény, valamint a melegvízellátás mind megfelelőek voltak. Bár az ágyipoloska-fertőzés problémaként jelentkezett, azzal összefüggésben a fogvatartottak az NMM felé panaszt nem jeleztek. Az élelmezés és a higiénia viszonyok is alapvetően megfelelőnek mutatkoztak, azonban a fürdőhelyiség felújításra szorult az NMM álláspontja szerint. A fogvatartottak a jelentésben foglaltak alapján sem verbális, sem fizikai bántalmazásról nem számoltak be, ugyanakkor a személyi állomány létszámproblémái potenciális veszélyként jelentkeztek.¹⁹ A reintegrációs programokat nézve a jelentés alapvető joggal összefüggő visszasságot nem tárt fel, mind a programok, mind a munkáltatás megfelelt az NMM által követett

¹⁷ Uo. 31–33. o.

¹⁸ Uo. 35. o.

¹⁹ Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus Jelentése az AJB-126/2026. számú ügyben, 12–16. o.

standardoknak.²⁰ A feltárt problémák tehát nagyban összecsengenek a CPT országjelentésében foglalt megállapításokkal, mindazonáltal egyes – lényeges – területeken mérsékeltebb megállapításokra szorítkozott az NMM. Ez ugyanakkor fakadhat abból, hogy az NMM vizsgálati köre csak a Nyíregyházi Bv. Intézetre vonatkozott, míg a CPT jelentése lényegesen átfogóbb jellegű volt, és abban a legtöbb visszasság éppen nem a Nyíregyházi Bv. Intézethez volt köthető. Ennek következtében az NMM jelentésében foglaltak – ahol egybehanganak a CPT országjelentésével – alkalmasak arra, hogy tovább validálják a CPT által feltárt problémák létét és komolyságát. A vizsgált időszakokra és bv. intézetekre nézve egyéb NMM jelentés még nem került közzétételre, így e tanulmány azok feldolgozását nem tudja elvégezni.

3.2. A Módtv. paradigmaváltása. A fentiekben említettekkel összhangban a Módtv. univerzális, novelláris módosításai sok tekintetben teljesen új alapokra helyezték a Bv.tv. szabályozását. A 2024. március 1-jei hatállyal módosuló kódex a zárt logikai rendszerének középpontjába a rezsimek²¹ helyett a kategóriákat emelte,²² valamint bevezette az ennek fontos aspektusát képező kreditrendszert.²³

A Módtv. indokolása szerint a modifikáció mögött meghúzódó legfőbb érv az volt, hogy a korábbi rendszer szakmai diszfunkciókat eredményezett, amelyek korrekcióra szorultak. A régi rendszer ugyanis nem kínált tényleges progresszivitást: a végrehajtási fokozatok (fogház, börtön, fegyház), a rezsimek kategóriák (enyhébb, általános, szigorúbb) és a biztonsági kockázati besorolások (alacsony, közepes, magas) látszólagos diverzitása ellenére a fogvatartottak számára érdemi átjárás nem volt biztosított. A klasszifikáció központjában az elkövetett cselekmény állt, a döntési kompetenciák pedig a bírósághoz voltak telepítve, amely egy statikus, merev és az emberközpontúságot mellőző szisztémát eredményezett.²⁴ Ehhez mérten a Módtv. révén a jogalkotó egy *„szakmai alapokon nyugvó, elsősorban az elítéltek magatartására, együttműködési készségére, reintegrációs hajlandóságára, a visszaesési és fogvatartási kockázatára, valamint az elkövetett bűncselekmény súlyára, az elítélt kriminológiai jellemzőire”*²⁵ fókuszáló rendszer kialakítására törekedett. A kreditrendszer – amelyet a jogalkotó az objektivitás, a kiszámíthatóság

²⁰ Uo. 36–37. o.

²¹ Bv.tv. 82. § 6. pont (2024. március 1. előtt) *„rezsimek: az egyéniesítés alapelveihez igazodó, az elítéltekre vonatkozó reintegrációs célok megvalósítását biztosító végrehajtási környezet, amelyet a törvény vagy annak céljaival összhangban a bv. szervek vezetői hoznak létre”.*

²² Bv.tv. 82. § 6. pont (2024. március 1. után) *„kategória: az egyéniesítés alapelvei alapján működtetett végrehajtási környezet, amely igazodik az elítélt visszaesési és fogvatartási kockázatához, magatartásához, együttműködési készségéhez, és amely az elítélt szükségleteihez igazodó reintegrációs programok biztosításával szolgálja az egyéni bűnmegelőzési célok megvalósítását”.*

²³ Bv.tv. 82. § 8. pont (2024. március 1. után) *„kreditrendszer: az elítélt magatartása, együttműködési készsége és a reintegrációs tevékenység keretében nyújtott teljesítménye alapján számított kreditértékeken alapuló előmeneteli rendszer, amelyben a szabadságvesztés tartamához igazodóan rögzítésre kerül azon kreditpontok száma, amelynek összegyűjtése esetén az elítélt a kezdeti besoroláshoz képest átkerülhet egy kedvezőbb kategóriába, és amelyhez mérten az elítélt által megszerzett és a tőle levont kreditpontok számértéke határozza meg a kategóriák közötti előre- vagy visszasorolását.”*

²⁴ SOMOGYVÁRI: i.m. 18–20. o.

²⁵ Módtv. indoklás, általános indoklás, Bv. tv. fejezet

és a transzparencia karakterisztikáival kívánt felruházni – bevezetésének háttérében motivációs motívumok is szerepet játszottak. A Módtv. célja a fogvatartottak felelősségvállalásának erősítése, valamint a végrehajtás rendjének megtartásában és a reintegrációs terv megvalósításában történő érdekelte tétele, ezekkel pedig végső soron az egyéni büntetési célok megvalósítása volt a jogkövető magatartás honorálása mentén. Funkcióanalitikus szempontból a kredit-, illetve az erre épülő kategóriarendszer rendeltetése a (i) reintegráció támogatása a fogvatartotti önértékelés és felelősségvállalás erősítésén, valamint az adekvát programok szelekcióján keresztül, (ii) a bv. intézet biztonságának fenntartása kriminológiai és biztonsági kockázatkezelés révén, (iii) ezzel együtt pedig az előítéletek hatástalanítása a rendszer transzparenciája és objektivitása mint etikai garanciák által.²⁶

A Módtv. indokolása a módosítás kapcsán különös értéként emeli ki az individualizáció és a progresszivitás elveit. Ezek révén az elítélt saját magatartásával és akarat-elhatározásával (kreditek szerzésével vagy elvesztésével) alakíthatja akár kedvezőbb, akár kedvezőtlenebb irányba az egyéni végrehajtási körülményeit (kategóriáját). Márpedig e körülmények a végrehajtás rendjének teljességét áthatják: többek között a fogvatartott elkülönítését, őrzését, felügyeletét, ellenőrzését, mozgását, elhelyezhetőségét, életrendjét, kapcsolattartását, oktatáson, képzésen, munkáltatásban, szabadidős vagy reintegrációs programokon való részvételét.²⁷ Bár e szabályok természetesen tételes szakjogi karakterrel érvényesülnek, ezen túlmutató szerepük is van. Az Alaptörvény 28. cikke ugyanis primer értelmezési módszerre emelte a teleologikus és az alkotmánykonform interpretációt, előbbi fókuszpontjába pedig a (módosító) jogszabály preambulát, valamint indokolását helyezte. A Módtv.-vel tehát nem egyszerűen az érintett szakaszok szakjogi tartalma változott, hanem a teljes Bv.tv.-t, valamint annak egyes rendelkezéseit is a módosítás mögött meghúzódó indokolások figyelembevételével kell elsődlegesen értelmezni. Az alkotmánykonform értelmezés a jogbiztonság garanciája,²⁸ így a Bv.tv. interpretációját – az alábbiakban részletesebben kifejtettek szerint – megfelelő módon csak a szabályozási koncepció figyelembevételével lehet elvégezni, a norma a jogalkalmazásban csak e tartalommal vehet rész. Nem túlzó tehát az állítás, miszerint a Módtv. alapjaiban változtatta meg a korábbi szabályozást, sőt annak logikai rendszerét is, lévén annak koncepcionális középpontjába új fogalmakat helyezett. Az egyéni végrehajtási környezet spektrumának teljességét – a Bv.tv.-ben rögzített keretek között, bizonyos fókig – a fogvatartotti cselekvések és attitűdök függvényévé tette, hangsúlyozva ezzel a fogvatartottak felelősségvállalásának és proaktív magatartásának fontosságát. A kredit ugyanakkor csak a büntetés-végrehajtásban minősül új fogalomnak. A köznyelvben a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint többes értelmű

²⁶ Lásd hasonlóan: KOVÁCS MIHÁLY: A kreditrendszer és a fogvatartottak részére felkínált reintegrációs programok bemutatása, gyakorlati tapasztalatok, *Börtönügyi Szemle*, 44 (2025) 1., 41–42. o.

²⁷ Módtv. indokolás, különös indokolás, 31–33. §§

²⁸ A Kúria Büntető-, Polgári-, és Közigazgatási Kollégiuma Joggyakorlat-elemző csoportja: Az Alaptörvény 28. cikkének alkalmazása a gyakorlatban tárgykörre felállított joggyakorlat-elemző csoport Összefoglaló véleményének kivonata [2020.EI.II.JGY.E.1. szám], 6. o.

kifejezés,²⁹ azonban a jogi terminológiában tipikusan az előrehaladást szolgálni hivatott tanulmányi pontként szerepel.³⁰ Ez a viszonyulás egyébiránt összhangban van a kredit Bv.tv-beli fogalmával is, így arra nézve alappal applikálható. Ilyen normatív környezetben a kreditet a Bv.tv-be emelni, sőt a szabályozás középpontjába helyezni a magyar jogalkotó részéről váratlan lépésként értékelhető. Az előrehaladás e tudatos és tervszerű szemlélete ugyanis teljes elszakadásként tételeződhet a punitív végrehajtási szemlélettől az individuális, viselkedés- és felelősségközpontú aspektus irányába.³¹ Más szavakkal élve a Módtv-vel kialakított új rendszerben testesül meg azon gondolat maximája, amely szerint „[a]z elítélt nem tárgya a büntetés-végrehajtásnak, hanem alanya”.³²

Figyelemmel arra, hogy a Módtv. fundamentális újításokat hozott a Bv.tv. szabályozásának rendszerében, amelyek a büntetés-végrehajtás teljes rendje, a fogvatartottakról alkotott kép, valamint a hozzájuk való viszonyulás módosulásában állnak, magasabb absztrakciós szinten ténylegesen a Bv.tv. emberképének modifikációja következett be. E téma taglalásához előzetesen elkerülhetetlen az emberkép fogalmának meghatározása. Bár e definíció nem újkeletű a jogirodalomban, egzakt megfogalmazása mégis gyakran elmarad. Az azonban általános tételként rögzíthető a kérdéssel foglalkozó szerzők munkáit illetően, hogy a jogi szabályozás középpontjába állított, emberi méltóságából eredően jogokkal és kötelezettségekkel felruházott absztrakt jogalany képét értik e definíció alatt.³³

Ezen alapvetés mentén tehát a kérdés akként merül fel, hogy miként határozható meg a Bv.tv-nek a Módtv. nyomán kialakult rendszerében a jogviszonyok fókuszába helyezett személy. A szabályozás tárgykörét szemlélve ez akképp konkretizálható, hogy a Bv.tv. emberképe nem más, mint a szabadságától bűncselekmény,³⁴

²⁹ A latin *creditum* szóból származik, amely eredetileg hitelt, kölcsönt jelentett. A mai köznyelvben egyaránt jelent hitelt, bizalmat, oktatási egységet és elismerést is. (vö. <https://idegenszavak.net/mit-jelent-a-kredit-szo/>)

³⁰ Vö. a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény 49. § (1) bekezdése és az ügyvédi tevékenységet folytatók továbbképzési kötelezettségéről szóló 18/2018. (XI. 26.) MÜK szabályzat 5.4. fejezete

³¹ Hangsúlyozni kell, hogy ez szigorúan csak a Bv.tv-re vonatkozik, a büntetőjogi térrénum egyéb jogszabályait nem érinti.

³² 13/2001. (V. 14.) AB határozat, ABH 2001, 193., megerősítve: 30/2013. (X. 28.) AB határozat, Indokolás [26]

³³ Vö. CSINK LÓRÁNT: Az Alaptörvény nemzetfogalmából kiolvasható ember- és társadalomkép, in: *„Ad imaginem et similitudinem nostram” Emberkép a jogban* (szerk.: Erdődy János – Komáromi László), Budapest, PÁZMÁNY PRESS, 2024, 671. o.; SCHANDA BALÁZS: Az Alaptörvény emberképe, in: *„Ad imaginem et similitudinem nostram” Emberkép a jogban* (szerk.: Erdődy János – Komáromi László), Budapest, PÁZMÁNY PRESS, 2024, 743. o.; TUSSAY ÁKOS: Emberkép és természetjog Tarentumi Arkhütausz gondolati rendszerében, in: *„Ad imaginem et similitudinem nostram” Emberkép a jogban* (szerk.: Erdődy János – Komáromi László), Budapest, PÁZMÁNY PRESS, 2024, 243. o.; VARGA CSABA: Emberkép a jogban?, in: *„Ad imaginem et similitudinem nostram” Emberkép a jogban* (szerk.: Erdődy János – Komáromi László), Budapest, PÁZMÁNY PRESS, 2024, 263. o.

³⁴ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) rendszerében ugyanis büntetést csak bűncselekmény elkövetése miatt lehet kiszabni – vö. Btk. 4. § (1) bekezdés.

büntetendő cselekmény³⁵ vagy szabálysértés elkövetése,³⁶ illetőleg elkövetésének megalapozott gyanúja³⁷ miatt megfosztott absztrakt jogalany képe. Ezen előzetes meghatározást követően kiemelendő, hogy bár a Módtv. indokolása az emberkép fogalmat nem alkalmazza, szinte definíciószerűen adja meg az ahhoz való viszonyulásának sarokpontjait.

A fentiekben kifejtettekre – az indokolás elemeire és az általános, valamint a konkrét emberképfogalomra – tekintettel a Bv.tv. emberképe a jogaiban korlátozott, de autonómiáját bizonyos fokig, emberi méltóságát pedig teljes körűen megőrző, saját körülményeinek alakításáért aktívan tenni, valamint az általa elkövetett cselekményért felelősséget vállalni kész és képes egyén képe. Az Alaptörvény 28. cikkéből fakadóan e központi attitűd fényében kell tehát a Bv.tv. egyes rendelkezéseinek értelmezését elvégezni, a jogalkotó szándékát a jogalkalmazás során ekként kell érvényre juttatni. Ez természetesen nem eredményezheti az egyéni körülmények figyelembevételének negálását vagy negligenciáját, épp ellenkezőleg: azok értékeléséhez ad kiindulási alapot és viszonyítási pontot. Amennyiben azonban az individuális motívumok a konkrét esetben az emberképpel konformitást mutatnak, úgy az egyes törvényi rendelkezések alkalmazásakor – különösen a diszkrecionális, mérlegelési jogköröket illetően – a bennük rejlő jogosultságok érvényre juttatása felel meg a teleologikus szempontoknak. Fontos tehát hangsúlyozni, hogy az emberkép nem elvont teoretikus kategória, hanem a jog olyan immanens része, amely annak gyakorlati megvalósulására döntő befolyást gyakorol azáltal, hogy a jogalkalmazót – adott esetben tudta nélkül – orientálja.³⁸

Érdekes kérdés azonban, hogy a Bv.tv. emberképe monistának tekinthető-e, azaz a teljes normatív szöveget áthatja, vagy csak annak egyes részeit. E felvetés vizsgálatakor nem szabad, illetőleg nem is lehet tekintet nélkül lenni arra, hogy a fenti emberkép kialakításának központi eleme a kreditrendszer. Márpedig e rendszert a jogalkotó nem vezette be a Módtv.-vel a kódex egészére, azt az értelemző rendelkezésében is kifejezetten a szabadságvesztésre rendelte alkalmazni. Az ekképp kialakult rendszer azonban nem tekinthető *ab ovo* könnyen kezelhetőnek. Azon jogintézmények esetén, amelyekre nézve a szabadságvesztésre irányadó rendelkezések mögöttes szabályokként sem vonatkoznak – mint például a javítóintézeti nevelés –, magából a kreditrendszer definíciójából következik annak alkalmazásának mellőzése. Ezzel szemben ugyanakkor a szabadságvesztés végrehajtásáról szóló V. Fejezet rendelkezései a Bv.tv. számos más jogintézménye számára modellszabályokként minősülnek. Ezek közül a Bv.tv. a kóros elmeállapotúvá vált fogvatartottak kapcsán *expressis verbis* rendelkezett róla, hogy

³⁵ A Btk. 78. § (1) bekezdése alapján – figyelemmel a bűnösség elemeként jelentkező beszámítási képességet kizáró kóros elmeállapot Btk. 17. § (1) bekezdésében foglalt szabályozására – a kényszergyógykezelés intézkedése bűnösséget nélkülöző büntetendő cselekmény elkövetése esetén alkalmazható.

³⁶ Figyelemmel a Bv.tv. 2. § d) pontjában foglalt tárgyi hatályra.

³⁷ Figyelemmel a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) személyi szabadságot érintő kényszerintézkedésekről szóló 274. § (1) bekezdésében és 276. § (1) bekezdés a) pontjában rögzített szabályokra.

³⁸ Vö. BENCZE MÁTYÁS: A jogalkotó emberképének hatása a jogértelmezésre - Egy magyarországi kutatás tanulságai, *Pro Futuro*. 2 (2012) 2., 83. o.

az IMEI-ben történő elhelyezés ideje alatt kreditpont nem szerezhető.³⁹ Szintén ilyen kifejezett jogalkotói megoldás alkalmazására került sor az elzárás,⁴⁰ a közérdekű munka és a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés,⁴¹ valamint a letartóztatás⁴² vonatkozásában is. Utaló norma mentén emelte ki a kreditrendszer alól a jogalkotó az eredendően kényszergyógykezelés alá helyezett személyeket,⁴³ az őrizet,⁴⁴ a rendbíróság helyébe lépő elzárás⁴⁵ és a szabálysértési elzárás⁴⁶ jogintézményét. A főszabálytól való eltérés okai azonban többértékűek.

A kóros elmeállapotú fogvatartottak esetén a Módtv. indokolása szerint a kreditrendszer lényegi mozzanata, a motivációs tényező, illetve a célzatosan alakítható és értékelhető magatartás egészségügyi okoknál fogva hiányzik,⁴⁷ így az alkalmazás értelmetlennek mutatkozna.

Az elzárás, az átváltoztatott szabadságvesztés és a letartóztatás kapcsán az indokolás nem ad érdemi magyarázatot a kreditrendszer alkalmazásának mellőzésére, azonban az – eltérő okokból – mégis magától értetődő. Az elzárás mint rövid idejű szabadságelvonó büntetés kapcsán ki kell emelni, hogy önmagában a szankció tartama – amelynek generális maximuma felnőttkorú elkövetők esetén kilencven nap – összeegyeztethetetlen az előmeneteli szisztémaként felfogott kreditrendszerrel. Ilyen csekély idő alatt ugyanis a körülmények proaktív alakítása kevéssé elképzelhető. Az átváltoztatott szabadságvesztést illetően kiemelés érdemel, hogy az nem osztja a kiszabott szabadságvesztés sorsát, sok tekintetben megőrzi az eredeti szankció jellegét – például nincs helye felfüggesztésnek, feltételes szabadságra bocsátásnak vagy reintegrációs őrizetnek. Ezen eredeti jelleg megőrzését tükrözi a kreditrendszer alkalmazásának kizárása is. A letartóztatás a szabadság procedurális célhoz kötött, átmeneti elvonása, amelynek alkalmazására mindig a jogerős ügydöntő határozat meghozatala előtt kerül sor. Következésképpen a kreditrendszer másik immanens aspektusa, az elkövetett cselekményért való felelősségvállalás hiányzik, hiszen az elkövetés ekkor még nem bizonyos, így az azért való felelősségvállalás és az ezzel összefüggő tevékenység végzése sem elvárható.

A kérdés tehát egyértelműen megválaszolható: a Bv.tv. emberképe nem monista, hanem pluralista szemléletet követ. E plurális szerkezetben megkülönböztethető a Bv.tv. fentiekben kifejtett jellegadó, primer emberképe, a szabályozás központi alanya, aki kapcsán a kreditrendszer bevezetésre került, valamint az ettől eltérő, kivételként jelentkező szekunder emberképek is, akik esetében a kreditrendszert mellőzte a jogalkotó. E járulékos emberképek között szerepel az eredendően kóros elmeállapotú, valamint az utóbb azzá vált ember, aki saját körülményeinek alakításáért, egyéni céljai eléréseért aktívan tenni képtelen, és aki kedvezőbb

³⁹ Bv.tv. 110. § (1) bekezdés

⁴⁰ Bv.tv. 273. § (3) bekezdés

⁴¹ Bv.tv. 294. § (2) bekezdés d) pont

⁴² Bv.tv. 386. § (3) bekezdés

⁴³ Bv.tv. 325. § (1)–(2) bekezdés

⁴⁴ Bv.tv. 427. § (1) bekezdés

⁴⁵ Bv.tv. 432. § (1) bekezdés

⁴⁶ Bv.tv. 433. § (1) bekezdés

⁴⁷ Módtv. indokolás, különös indokolás, 43. §

szabályozással való támogatásra szorul.⁴⁸ Szintén itt szerepel a szabadságától jogerős ítélet híján, eljárási érdekből ideiglenesen megfosztott ember, akitől a végrehajtás tűrése elvárható, de proaktív alakítása a cselekményhez való viszonyának feltárása hiányában nem. Ezzel ellentétben az elzárás, valamint az átváltoztatott szabadságvesztés kapcsán a szankciók objektív jellege zárja ki a kreditrendszer alkalmazását – ezek esetében tehát önálló emberképekről nem beszélhetünk. Hangsúlyozandó azonban, hogy a fenti szekunder emberképek kivételként tételeződnek a Bv.tv. rendszerében, szerepük másodlagos, így a kódex plurális emberképei vertikálisan tételeződnek.

A jogalkotó tehát 2024-ben alapjaiban új hozzáállást alakított ki a fogvatartottakkal kapcsolatban, ami érdemi és komoly előrelépést jelent. Olyan modern szemléletként jelentkezik, amely a fogvatartottak alanyiségát a végletekig elismeri. Alapvető megközelítésben ez a normalizáció elvének erősödését jelenti, mivel a Bv.tv. főemberképét a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) középpontjába állított jogalanyhoz közelíti. Utóbbi ugyanis „*az öntudatos, józan [...] polgár, a mindennapi életben felelősen és előrelátó módon cselekvő*”⁴⁹, „*saját ügyeit felnőtt módon intézni tudó*”⁵⁰ ember. Márpedig ha tekintetbe vesszük, hogy a Ptk. „*a személyek alapvető személyi és vagyoni viszonyait*”⁵¹ szabályozza, akkor alappal állítható, hogy a szabad társadalom személyközi kapcsolatai a Ptk. modelljére épülnek. Az ehhez való közeledés maga a normalizáció elve,⁵² ami egyben a reintegráció felé történő hangsúlyeltolódást, valamint a fogvatartotti jogok érvényesülésének primátusát is magában hordozza.⁵³ Szintén alapvető terepnumban maradván megjelenik a szabályozás kapcsán a progresszivitás elve is,⁵⁴ amelynek lényege, hogy a szabad élethez való visszatérésre felkészítést a gyakorolható lehetőségek körének graduális bővítésével kell megvalósítani.⁵⁵ Ugyancsak felvetődik továbbá az individualizáció elve is, amely a fogvatartottak személyiségének és egyéni körülményeinek értékelését jelenti, ideértve a pszichológiai, kriminológiai, reintegrációs, egészségügyi és biztonsági szempontokat egyaránt.⁵⁶ Az e princípiumok melletti elköteleződéssel a jogalkotó valójában az Európai Börtönszabályok⁵⁷ szellemisége irányába tett komoly elmozdulást.

⁴⁸ E gyámolító attitűd tükröződik a Bv.tv. 110. § (4) bekezdésében, amely szerint amennyiben az utóbb kóros elmeállapotúvá vált személy e körülménye megszűnik, és ezért őt az IMEI-ből bv. intézetbe visszahelyezik, az IMEI-ben töltött időre adható maximális kreditpontoszámot számára jóvá kell írni.

⁴⁹ VÉKÁS LAJOS: A Kodifikációs Főbizottság 2000. június 1-jei határozata, *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2 (2000) 2., 3. o.

⁵⁰ LÁBADY TAMÁS: Alkotmányjogi hatások a készülő Ptk. szabályaira, *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2 (2000) 2., 15. o.

⁵¹ Ptk. 1:1. §

⁵² JUHÁSZ ZSUZSANNA: A büntetés-végrehajtás alapelve(i), *Magyar Rendészet*, 18 (2018) 5., 16. o.

⁵³ Uo. 20. o.

⁵⁴ KOVÁCS: i.m. 38. o.

⁵⁵ Lásd hasonlóan az EJEB gyakorlatában: *Mastromatteo v. Italy*, Judgement of 24 October 2002, no. 37703/97, § 72.

⁵⁶ KOVÁCS: i.m. 38. o.

⁵⁷ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Rec (2006) 2. számú ajánlása az európai börtönszabályokról

3.3. A CPT 2025-ös országjelentése. A 2023-as lesújtó CPT jelentést követően tehát a jogalkotó alapjaiban módosított a büntetés-végrehajtás szemléletén. Ennek sikerére vagy épp sikertelenségére pedig a CPT 2025-ös – célzottan a korábbi időszakos vizsgálat utókövetéseként szánt – *ad hoc* látogatásáról készült jelentésből lehet következtetni. Ennek során a CPT a Tiszalöki Bv. Intézet, valamint a Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet (a továbbiakban: Szombathelyi Bv. Intézet) helyzetét mérte fel.

A vizsgálat során a CPT kiemelte, hogy az embercsempészás bűncselekmény miatt elítéltek reintegrációs őrizetéről szóló 148/2023. (IV. 27.) Korm. rendelet alapján a bv. intézetekből elbocsátott fogvatartottak nagy száma ellenére a túlszűfoltási adatok tovább romlottak, országos átlagban 116%-os rátát mutatva.⁵⁸ Ezen ismerv továbbra is önmagában tükrözi a magyar büntetés-végrehajtás rendszerszintű problémáit és negatív tendenciáit.

A CPT a Tiszalöki Bv. Intézet kapcsán rámutatott arra, hogy a 2023-as jelentésében feltárt fizikai erőszak a fogvatartotti hivatkozások szerint a vizsgálat után is változatlan formában folytatódott, akár a fogvatartott életét is veszélyeztetve. A tarthatatlan helyzeten csak a bv. intézet vezetésének 2024. novemberi leváltása enyhített a fogvatartotti előadások szerint – bár mind a fizikai, mind a verbális abúzus ezt követően is jelen volt az intézetben. Ilyen tendenciák – beleértve a szexista, homofób, rasszista, diszkriminatív alapú bántalmazást – a Szombathelyi Bv. Intézetben is megmutatkoztak. A sérelmekre vonatkozó panasz intézményébe vetett bizalom a fogvatartottak körében továbbra is alacsony maradt.⁵⁹

Súlyos problémaként jelentkezik a CPT jelentésében, hogy a korábban feltárt sérelmekkel összefüggésben indult eljárásokat megszüntették, vagy azok négy-öt év alatt sem jutottak el vádemelésig. Ez a CPT szerint az eljárások hatékonyságát és eredményességét is megkérdőjelezi.⁶⁰ Kiemelte a CPT továbbá, hogy a fogvatartottak közötti erőszak továbbra is jelen van a vizsgált bv. intézetekben, azonban e jelentésében erre nézve csak személyzeti mulasztásról írt, kifejezett bátorításról már nem.⁶¹

A helyzet komolyságát tükrözve a jelentés önálló fejezetben foglalkozik a szigetelt biztonsági cellában történő elhelyezés kérdésével. A CPT nem tartja *ab ovo* tilosnak az ilyen helyiség használatát, azonban azt csak *ultima ratio* jelleggel ismeri el, idejét inkább percekben, semmint órákban tartja elfogadhatónak, valamint szükségesnek tartja a fogvatartott gyakori ellenőrzését is. Ezzel szemben a Tiszalöki Bv. Intézetben a fogvatartottakat órákra ilyen cellákba zárták, fehérneműre vetkőztetve, karjaikat és lábaikat a hátuk mögött, kifacsart pozícióban összebilincselve akként, hogy annak nyomai hónapok múlva is láthatóak voltak. A CPT álláspontja szerint ez felveti az embertelen vagy megalázó bánásmód, sőt akár a kínzás tilalmának sérelmét is.⁶²

⁵⁸ Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 25 March to 1 April 2025 [CPT/Inf (2025) 41], 8. o.

⁵⁹ Uo. 12–14. o.

⁶⁰ Uo. 15–16. o.

⁶¹ Uo. 19. o.

⁶² Uo. 20. o.

Lényegi sérelemként emelte ki a CPT, hogy a Szombathelyi Bv. Intézetben hozzávetőlegesen 150 – arra egyébként jogosult – fogvatartott részére nem tudtak sem munkát, sem oktatási lehetőséget biztosítani. A Tiszaöki Bv. Intézetben a fogvatartottak több mint fele nem vett részt ilyen programokban. Mindkét bv. intézetben a IV–V. kategóriákba sorolt, valamint a szombathelyi gyógyító-terápiás részlegén elhelyezett fogvatartottak nehezményezték, hogy nincsenek creditszerző programok biztosítva számukra. A probléma súlyosságát mutatja, hogy a CPT a creditszerző programok általános biztosítására, valamint az azokon történő részvétel ambicionálására hívta fel a Magyar Államot.⁶³

Annak ellenére tehát, hogy számos helyen értékelhető és pozitív változásokat tárt fel a CPT legfrissebb, Magyarországot érintő jelentése, a fentiek fényében a sokrétű, a fogvatartotti lét számos aspektusát átfogó sérelmes helyzetek érdemi megoldása továbbra is várat magára.

4. Konklúzió

Látható, hogy a CPT 2023-as országjelentése diverz problémakört tárt fel a magyar büntetés-végrehajtás területén, amelyet az NMM vonatkozó jelentése részint megerősített. E körülmények a fogvatartotti helyzet széles skáláját fogták át, érintve többek között az elhelyezési körülményeiket, a személyi állomány hozzájuk való viszonyulását, az egymás közötti relációjuk tehertereleit, valamint ügyeik intézésének módját. A fogvatartotti jogok érvényesítése, valamint a nemzetközi standardok biztosítása érdekében a CPT ajánlása szerint rendszerszintű átalakításra volt szükség.

A magyar jogalkotó „[a]z uniós és nemzetközi kötelezettségek, az Alkotmánybíróság határozatai, illetve a jogalkalmazó szervek visszajelzései”⁶⁴ nyomán a Módtv.-vel az ajánlásnak megfelelő koncepcióra helyezte a büntetés-végrehajtás szabályozását. Olyan rendszert vezetett be 2024-ben, amely elveiben és módszereiben is tükrözi a progresszív szemléletet, és amely a fogvatartotti jogok elismerésén, tiszteletén és védelmén alapszik. Ezen attitűd a fogvatartottat értelmes, változásra, javulásra képes, saját körülményeit aktívan alakító és az elkövetett cselekményért, illetőleg önmagáért felelősséget vállaló emberként kezeli. Alkotmányos felfogásban ez az emberi méltóság, valamint az abból fakadó önrendelkezés kiteljesedése,⁶⁵ amely szakjogi oldalon egyértelmű értékvalasztást jelent a reintegráció mellett. A fogvatartottat ugyanis e módosítással olyan személyként kezeli a jogalkotó, akinek érdekében áll az egyéni büntetési céljainak, valamint reintegrációs tervében foglaltaknak a megvalósítása, ezek mentén pedig végső soron a társadalomba annak értékes tagjaként történő visszatagozódása.

E rendkívül pozitív attitűdbéli változás ellenére azonban a CPT 2025-ös jelentése azt tükrözi, hogy a gyakorlat, a fogvatartottak mindennapi börtönvalósága nem képezte le a normatív oldalon végbement paradigmaváltást. A sérelmes helyzeteket

⁶³ Uo. 23–24. o.

⁶⁴ Módtv. indokolás, általános indokolás

⁶⁵ 30/2013. (X. 28.) AB határozat, Indokolás [16]

vagy egyáltalán nem oldotta meg a Magyar Állam, vagy azok orvoslása sokkal inkább kötődött vezetői személycseréhez, mintsem strukturális átalakulásokhoz. Sőt, nem egyszerűen a progresszív elmélet és a punitív gyakorlat ellentmondásairól, egyenrangú egymásnak feszüléséről van szó: utóbbi módszeresen gátolja ugyanis az előbbi érvényesülését. A CPT jelentésében feltárt helyzet, amely szerint a kreditszerző programok száma, valamint az azokon való részvétel korlátozott, a teljes szabályozási koncepciót ássa alá. A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (a továbbiakban: IM rendelet) 38. § (3) bekezdése szerint ugyanis a rendes kreditszerzésre az *a–f*) pontokban felsorolt tevékenységek vagy attitűdök alapján kerülhet sor. E taxatív felsorolás felét a munkáltatás, az oktatás és a reintegrációs programok során kifejtett teljesítmények adják, amelyek objektív akadály esetén a kreditszerzést az elítélt általános magatartásának, együttműködési hajlandóságának és a bűncselekménnyel okozott hátrány jóvátételének kell biztosítania. Ezt eseti jelleggel többtevékenységként egészíthetik ki az IM rendelet 38. § (5) bekezdésében felsorolt kiemelkedő teljesítmények, amelyek fele [*a–c*] pontok] azonban szintén az oktatáshoz kötött. Látható tehát, hogy a jogalkotó az IM rendeletben le kívánta képezni a Bv.tv. szellemiségét, amelynek értelmében a kreditrendszert a fogvatartotti lét teljes skálájára szabta. Amennyiben ennek meghatározó része – ideértve az oktatást, a munkáltatást és a reintegrációs programokat – hiányt szenved, az végső soron a fogvatartotti előrejutást célzó szabályozás meritumának papírraggá devalválódását, azaz élő joggá transzformálódásának akadályát eredményezi. Hiába szerezhette ebben az esetben is kreditet a fogvatartott a Bv.tv. 99. § (2) bekezdése alapján, ahhoz épp az új paradigma bevezetését célzó felelősségerősítő és motivációs motívumok nem fűződnek – sőt kifejezetten azok ellenében hat e kompenzációs szabályozás –, így a kreditek illetően odaítélésének megelőzése és elkerülése indokolt.⁶⁶ Nem szabad, illetőleg nem is lehet tekintet nélkül lenni e körben arra, hogy a kreditszerzés a fogvatartottak egyetlen lehetősége arra, hogy a kategóriák között előreléphessenek, vagy legalább megőrizhessék kategóriájukat.⁶⁷ Ilyen programok nélkül a Bv.tv.-ből kirajzolódó felelősségteljes, proaktív ember jelentősen akadályozva lesz abban, hogy tehetsége, tudása és tenni vágyása ellenére körülményeit kedvező irányba változtassa. Ez a kreditrendszer motivációs jegyeit, előmeneteli szempontjait és kiszámítható jellegét is devalválja, akár dezavualja, ezzel pedig végső soron a reintegráció sikerét, és az ahhoz fűződő állampolgári érdeket csorbítja.

Amíg tehát a gyakorlat nem képezi le a normatív oldalon végbement pozitív paradigmaváltást, a szabályozási koncepció bukásra van ítélve. Ennek érdekében haladéktalanul meg kell szervezni a kreditszerző – ideértve az oktatási, munkáltatási, illetve reintegrációs – programok legszélesebb körű bevezetését, valamint motiválni kell a fogvatartottakat az azokon való részvételre. Továbbá biztosítani kell a személyi állomány folyamatos és megfelelő (tovább)képzését – mint a rendszer sikerének

⁶⁶ KOÓS NÉ MOHÁCSI: i.m. 22. o.

⁶⁷ NAGY ANITA – KOHÁN ÁDÁM: *Ügyészégi Szemle*, 10 (2025) 3., 22. o.

egyik zárókövét⁶⁸ – annak érdekében, hogy igazodni tudjanak a CPT elvárásainak megfelelően a Bv.tv. új szemléletéhez, megvalósítva és őrizve a fogvatartotti jogok védelmét. Támogatni kell továbbá a fogvatartottakat is abban, hogy megismerhessék a kredit- és kategóriarendszerek lényegét, működését és célját, mivel a tapasztalatok szerint e kellő tájékozottság szintén előmozdítja az együttműködési hajlandóságot. A fentiekre vonatkozó módszertani egységesség megteremtése, a jogorvoslati mechanizmusok hatékonyságának garantálása, illetve a szükséges informatikai fejlesztések elvégzése ugyancsak létfontosságú.⁶⁹ Mindezek nélkül az eredményes reintegráció elképzelhetetlen, amely speciális egyéni, generális összetársadalmi, valamint specifikus büntetés-végrehajtási érdekek egyidejű sérelmét idézi elő.⁷⁰ E sokszínű khatásra tekintettel a fenti feladatok megvalósítása sem maradhat csak a bv. intézetek terrénumában, ugyanis a reintegrációs célok megvalósítására az állami intézményrendszer önmagában nem elegendő.⁷¹ Ennek folyamányaként – az Európai Börtön szabályok Első Részének 7. pontjával⁷² összhangban – a civil szférának a fogvatartotti mindennapokba történő bevonását, valamint a fenti célkitűzések elérésében való közreműködését is biztosítani és ösztönözni kell. A társadalmi participáció ugyanis a sikeres reintegráció hatékony támogatója egyrészt a fogvatartottak, másrészt pedig a társadalom tagjainak a szabadulásra való kellő felkészítése mentén.⁷³ Ez végső soron az egész rendszer hatékonyságának egyik kulcsa.⁷⁴ Hiába a szabályozás progresszivistizálódása, ha a gyakorlat azt nem tudja lekövetni sem a biztosított creditszerző programokkal, sem a személyi állomány adekvát attitűdjeinek kialakításával, sem pedig a fogvatartotti tudatosság fokozásával, illetőleg mindezek megfelelő körülményeinek megteremtésével. Ezek elengedhetetlenek a büntetés-végrehajtás rendszerszinten és átfogóan is kielégítő működésének kialakításához, amelyben a civil szférának megkerülhetetlen szerepet kell játszania. E tanulmány tehát *de lege ferenda* jelleggel fel kívánja hívni a figyelmet e fenti javaslatok megfontolására és mihamarabbi rendszerszintű megvalósítására annak érdekében, hogy a Bv.tv.-ben megjelent emberkép a büntetés-végrehajtás gyakorlatában is érvényesülhessen.

Irodalomjegyzék

- BELOVICS ERVIN: A büntetés-végrehajtási ügyészi törvényességi felügyeletének szerepéről, *Börtönügyi Szemle*, 27 (2008) 1.

⁶⁸ KOVÁCS: i.m. 44–45. o.

⁶⁹ Uo. 45. o.

⁷⁰ KOÓSNÉ MOHÁCSI: i.m. 17. o.

⁷¹ PÁLVÖLGYI ÁKOS: A társadalom részvételének szükségessége a büntetés-végrehajtásban (reszocializáció, reintegráció), *Büntetőjogi Szemle*, 3 (2014) 2., 84. o.

⁷² „Ösztönözni kell a külső szociális szolgálatokkal való együttműködést, valamint – amennyire lehetséges – a civil társadalom bevonását a büntetés-végrehajtásba.”

⁷³ JUHÁSZ ZSUZSANNA: Az európai büntetőügy alapelvei. *Acta Universitatis Szegediensis : forum : acta juridica et politica*, 4 (2014) 1., 149–150. o.

⁷⁴ MIKLÓSI MÁRTA: A civil szervezetek szerepe és helye a büntetés-végrehajtásban konferencia, *Börtönügyi Szemle*, 35 (2016) 2., 114. o.

- BENCZE MÁTYÁS: A jogalkotó emberképének hatása a jogértelmezésre - Egy magyarországi kutatás tanulságai, *Pro Futuro*. 2 (2012) 2. (DOI: <https://doi.org/10.26521/Profuturo/2012/2/5562>)
 - CSINK LÓRÁNT: Az Alaptörvény nemzetfogalmából kiolvasható ember- és társadalomkép, in: „*Ad imaginem et similitudinem nostram*” *Emberkép a jogban* (szerk.: Erdődy János – Komáromi László), Budapest, PÁZMÁNY PRESS, 2024.
 - JUHÁSZ ZSUZSANNA: Az európai börtönügy alapelvei. *Acta Universitatis Szegediensis : forum : acta juridica et politica*, 4 (2014) 1.
 - JUHÁSZ ZSUZSANNA: (Túl)zsúfoltság és börtönügy. *Acta Universitatis Szegediensis : forum : acta juridica et politica*, 8 (2018) 2.
 - JUHÁSZ ZSUZSANNA: A büntetés-végrehajtás alapelve(i), *Magyar Rendészet*, 18 (2018) 5. (DOI: <https://doi.org/10.32577/mr.2018.5.1>)
 - KADLÓT ERZSÉBET: Alaptörvényben biztosított jog, illetve alapjog sérelme. Összhangzattani gyakorlatok az alkotmányjogi panasz intézménye köréből, *Acta Universitatis Szegediensis : forum : acta juridica et politica*, 5 (2015) 2.
 - KOÓSNÉ MOHÁCSI BARBARA: A szabadságvesztés büntetés végrehajtási rendjének reformja, a kategória- és kreditrendszer. *Alkotmánybírószági Szemle*, 15 (2024) 1.
 - KOVÁCS MIHÁLY: A kreditrendszer és a fogvatartottak részére felkínált reintegrációs programok bemutatása, gyakorlati tapasztalatok, *Börtönügyi Szemle*, 44 (2025) 1., 38. o. <https://doi.org/10.66102/BSZ.2025.1.3>
 - LÁBADY TAMÁS: Alkotmányjogi hatások a készülő Ptk. szabályaira, *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2 (2000) 2.
 - MIKLÓSI MÁRTA: A civil szervezetek szerepe és helye a büntetés-végrehajtásban konferencia, *Börtönügyi Szemle*, 35 (2016) 2.
 - NAGY ANITA – KOHÁN ÁDÁM: A kreditrendszer, *Ügyészségi Szemle*, 10 (2025) 3.
 - PÁLVÖLGYI ÁKOS: A társadalom részvételének szükségessége a büntetés-végrehajtásban (reszocializáció, reintegráció), *Büntetőjogi Szemle*, 3 (2014) 2.
 - TUSSAY ÁKOS: Emberkép és természetjog Tarentumi Arkhüasz gondolati rendszerében, in: „*Ad imaginem et similitudinem nostram*” *Emberkép a jogban* (szerk.: Erdődy János – Komáromi László), Budapest, PÁZMÁNY PRESS, 2024.
 - SCHANDA BALÁZS: Az Alaptörvény emberképe, in: „*Ad imaginem et similitudinem nostram*” *Emberkép a jogban* (szerk.: Erdődy János – Komáromi László), Budapest, PÁZMÁNY PRESS, 2024.
 - SOMOGYVÁRI MIHÁLY: Az elítéltek klasszifikációja, a kategória- és kreditrendszer működési elve, *Börtönügyi Szemle*, 43 (2024) 1.
 - VARGA CSABA: Emberkép a jogban?, in: „*Ad imaginem et similitudinem nostram*” *Emberkép a jogban* (szerk.: Erdődy J.–Komáromi L.), Bp., PÁZMÁNY Press, 2024.
 - VÉKÁS LAJOS: A Kodifikációs Főbizottság 2000. június 1-jei határozata, *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2 (2000) 2.
 - VÓKÓ GYÖRGY: *Bűnelkövetők jogkorlátozása jogállamban*. Akadémiai nagydoktori mű, Budapest, 2011.
 - ZAKARIÁS KINGA: Az alapjogok fogalma, in: *Internetes Jogtudományi Enciklopédia, Alkotmányjog rovat* (szerk.: JAKAB ANDRÁS – KÖNCZÖL MIKLÓS – MENYHÁRD ATTILA – SÜLYOK GÁBOR; rovatszerk.: BODNÁR ESZTER – JAKAB ANDRÁS), 2025.
-